

Vlasta Ilišin
Ankica Marinović Bobinac
Furio Radin

DJECA I MEDIJI

Uloga medija u svakodnevnom životu djece

Zagreb, 2001.

PREDGOVOR

Današnji svijet nezamisliv je bez medija masovne komunikacije. Od nastanka tiska do pojave Interneta masovni se mediji šire, čini se, nezaustavljivim tempom. Rapidan porast broja različitih, i to ponajprije elektroničkih medija, i njihovo rasprostiranje do svakog kutka Zemlje obilježilo je netom prohujalo dvadeseto stoljeće. Realno je pretpostaviti da će se ubrzani razvoj medija nastaviti i dalje, a u suglasju s razvojem tehnologije na kojoj se zasnivaju.

Usporedo s pojavom i širenjem masovnih medija traju i javne diskusije o njihovim funkcijama i potencijalnom utjecaju na sve brojniji auditorij. Znanstvenici i stručnjaci započeli su s intenzivnim promišljanjem odnosa medija i primatelja prije sedam desetljeća, na što ih je ponukalo širenje prvog elektroničkog medija (radija). U proteklom razdoblju sociolozi, psiholozi, politolozi i komunikolozi razvili su niz teorija masovnih komunikacija, a prikupljena je i impozantna količina empirijskih nalaza o fenomenu masovnih medija u suvremenom društvu. Kako to već u društvenim znanostima biva, nijedna teorija nije uspjela do kraja potisnuti sve druge, niti su dobiveni rezultati istraživanja jednoznačni i konačni. Razlog tomu nije samo to što nijedan društveni fenomen nije statična kategorija, pa da bi se moglo doći do potpuno neupitnih i neoborivih spoznaja, nego i sama priroda medija masovnih komunikacija, za koje je karakterističan "višak neuhvatljivosti". Pritom osobita teškoća ne proizlazi toliko iz činjenice da je područje masovnih komunikacija poligon čestih i značajnih mijena, koliko iz saznanja da odnos publike spram medija nije uvjetovan samo značajkama medija i danoga društva, nego i specifičnim obilježjima svake ljudske jedinice utopljene u masovnom auditoriju. Otuda je problem recepcije medijskih sadržaja najintrigantniji predmet medijskih istraživanja, ali istodobno i najpodložniji različitim pristupima i uvidima.

Posebnu pozornost i široke javnosti i stručnjaka trajno izaziva propitivanje relacije masovnih medija i djece kao najosjetljivijeg segmenta populacije. Zarana je, naime, uočen velik socijalizacijski potencijal medija, što, naročito u vrijeme pojavljivanja novih i stoga još nedovoljno poznatih medija,

gotovo redovito izaziva i neumjereni optimizam i tjeskobnu zabrinutost istodobno. Kada je riječ o djeci (i mladima općenito), stječe se dojam da pretežu ona istraživanja koja tragaju za mogućim negativnim dimenzijama medijskog konzumerizma. Recentnija istraživanja ipak pokazuju tendenciju proučavanja eventualnih pozitivnih efekata korištenja medija. Kako su se mediji, i paralelno s njima medijska istraživanja, razvijali, težište se pomicalo od problema vremena potrošenog na praćenje medija do kompleksa problema recepcije emitiranih sadržaja. Orijentaciju na te probleme prati i drugačiji pristup odnosu masovnih medija i djece: umjesto restriktivnog zagovara se specifičan edukacijski pristup, kojeg se podvodi pod sintagmu *odgoj za medije*. Medijski odgoj obuhvaća sve relevantne oblike korištenja masovnih medija – od tehničkog umijeća baratanja medijima, do selekcioniranja i razumijevanja ponuđenih sadržaja.

Medijska istraživanja u Hrvatskoj razmjerno su slabo razvijeno područje istraživanja. Najveći interes za masovne medije javlja se u sklopu debata o razvoju demokracije u tranzicijskim uvjetima te u vrijeme predizbornih političkih kampanja, kada se aktualizira pitanje objektivnog informiranja. Izvan tog konteksta mediji su razmjerno rijetko bili predmetom istraživanja, dok je pitanje odnosa djece spram medija bilo potpuno zanemareno. Točnije rečeno, postoje djelomični uvidi u odnos mladih i medija koji su prikupljeni u sklopu istraživanja slobodnog vremena, ali kada su u pitanju djeca, takvih saznanja nema. Utoliko naše istraživanje predstavlja jedan od pionirskih pokušaja da se otpočne sa sustavnim znanstvenim praćenjem odnosa djece i masovnih medija u Hrvatskoj. Kao takvo, te uvjetovano i raspoloživim financijskim sredstvima, ono je nužno usmjereno na samo neke aspekte ispitivanog problema i na samo neke segmente dječje populacije. Otuda se može smatrati da je ovo istraživanje zapravo preliminarnog karaktera, jer daje tek početni uvid u vrlo složen problem odnosa djece i medija. No i takav početan uvid pruža valjane informacije o nekim aspektima istraživanog problema. Dakako, da bi se prevladali nužni limiti koji prate sva početna i nevelika istraživanja, trebalo bi intenzivirati i proširiti istraživanja na ovom području. Uvidi u dobivene rezultate mogu nam sugerirati najmanje tri pravca daljnjeg razvoja medijskih istraživanja usredotočenih na djecu. Prvo, istraživanja bi trebalo proširiti na mlađu školsku djecu i djecu u

predškolskoj dobi, a što zahtijeva i uključivanje roditelja kao ispitanika i informatora o dječjem korištenju medija. Drugo, istraživanja bi trebalo produbiti u onom dijelu koji je usmjeren na ispitivanje recepcije medijskih sadržaja od strane djece. S tim je povezan i treći aspekt, a to je analiza sadržaja medijskih priloga koji djecu najviše privlače. To znači da su za pouzdano i sveobuhvatno sagledavanje utjecaja medija na djecu potrebna multidisciplinarna, dugotrajna i skupa istraživanja čija realizacija tek treba uslijediti.

U ovoj studiji predstavljeni su rezultati empirijskog istraživanja provedenog na uzorku starijih učenika osnovnih škola. Istraživanje nije bilo ograničeno samo na ispitivanje korištenja medija i uključilo je propitivanje nekih drugih aspekata svakodnevnog života djece, kao što su obiteljske prilike i način provođenja slobodnog vremena. Usto, ispitan je i njihov vrijednosni sustav te percepcija neprihvatljivih ponašanja. U skladu s ovakvom operacionalizacijom istraživačkog problema koncipirana je i ova knjiga.

U prvom poglavlju elaborirane su teorijske i metodološke osnove istraživanja uz kratak pregled relevantnih spoznaja do kojih su došli istraživači u Hrvatskoj i drugim zemljama. Drugo poglavlje predstavlja analizu podataka o određenim značajkama obiteljskog života, interpersonalnoj komunikaciji i nekim aspektima školskog okruženja. U trećem poglavlju razmatraju se vrijednosti djece i njihovo viđenje neprihvatljivih oblika ponašanja. Četvrto poglavlje bavi se slobodnim vremenom djece, pri čemu je posebna pozornost posvećena masovnim medijima čije se korištenje poglavito zbiva u tom dijelu svakodnevnoga života. Peto poglavlje čine interpretacije podataka o korištenju promatranih medija: tiska, radija, televizije i kompjutora. Šesto poglavlje sadrži kratku rekapitulaciju i zaključna razmatranja dobivenih rezultata.

Nadamo se da će prezentirani nalazi biti korisni onim stručnjacima koji se bave bilo djecom bilo medijima, ali da će zanimati i širu publiku, prije svega roditelje i nastavnike, čiju ulogu i odgovornost za sada nitko ne može adekvatno nadomjestiti.

Ova je knjiga nastala zahvaljujući *Državnom zavodu za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži*, koji je prepoznao problem i inicirao njegovo istraživanje,

kao i *Uredu UNICEF-a za Hrvatsku*, koji je prijedlog istraživanja prihvatio te financirao njegovu realizaciju i objavljivanje dobivenih rezultata. Posebnu zahvalnost dugujemo ravnateljima i nastavnicima škola u kojima je ispitivanje provedeno, jer su svojom susretljivošću uvelike pomogli uspješnom prikupljanju podataka. Dakako, ponajveća zahvalnost pripada učenicima koji su strpljivo i, vjerujemo, iskreno odgovarali na postavljena pitanja.

Zagreb, travanj 2001.

Vlasta Ilišin